

ШЫҢ

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Советинин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 271 (6602). 1966 ч. ноябрь 18, пятница | Өртөө 2 көп.

Н. В. Подгорный— Корнейбургта

ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорный Австрияда курулуш алы-чоруун кылып чоруу айы-биле Австрияны сүндү туудунуң узуг төвү—Корнейбургта чоран. Оон-биле кады совет болгаш австри албан ки-жилери чоран.

Судно бұдүрүлгөсүнүн девискө-рүнө ажыкчынар, албан-хаакчы-лар, инженер-техниктер ажылдакчы-лар совет улустуң төлөөлөкчилерин динимтиг адыш чаклашкын-биле уткаан.

Бүдүрүлгенин хайгаарал чөвүл-елдин даргазы И. Бондрак Н. В. Подгорныйга болгаш еске-даа аал-чыларга байыр чедирип, чуе-чу-галлаан. ССРЭ-де чатыкчылар-биле судоверфини коллективниң ажал-херекти харылаалары улам каабы-рым оорун ол демдегелди. Ини чурттуң аразыда экономиктиг ха-рылаалар байырдык болгаш тай-былмн херон бажылааларына ба-раан болур ужураат деп, ол чуга-лаан. Бүдүрүлгенин директору Э. Шварц чуе ажыг харам ол бу-дүрүлгениң төөгүзү чугаалаан, ам-гы үедө ССРЭ кол чатыкчы болуп турарын демдегелди. Аалды Австрияның чалаанын баштыкчынын ора-лакчызы Р. Хирш бааза ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазына байыр чедирген.

Судоверфиниң девискөргө мит-тин болган, ССРЭ-ниң Дээди Со-ветинин Президиумунун Даргазы аа-чуе чугаалаан. Корнейбургка кел-ден деп чалаан дөң вердиниң удуртукчуларыга өөрчү чедирипти-ниңиң алдында, австри судно ту-дугчуларына чедириптиниң кү-дөп, Совет Эмгекчилерин, Ав-стрияның улустарынын аразына байырдык бажылаалары кыйыр-ган.

Австри судно тудугчулары-биле Н. В. Подгорныйнң байырдык болгаш чуреттиң хаанындаан ужу-райышкының түпсүлүдө, Совет Эмгекчилерин чаагына чаа суднону кылып кириптериниң бузалы бол-ган.

ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Н. В. Подгор-ныйга байыр чедирген дөң австри-совет нитилелде келжигүнери Ве-нада Хофбург ордунуң аалдары-нын бирозонне чедип келген.

Австри-совет нитилелдин президи-ентия профессор Г. Гайер ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиуму-нун Даргазын күрүне алы-чоруу-нун Австрияның болгаш Совет Эм-гекчилерин аразыда байырдык ха-рылааларын хөгжүдериңе уу-тур-дузалың демдегелди, нитил-елдин аддын демдегелди Н. В. Подгор-ныйга тымыкан.

Федералдык Канцлер Н. Клаутуң чугаалын адыш чакан уткаан.

Н. В. Подгорныйга сөс бээрде адыш чаклашкыны динирепти-ниң. Чалааны дөң чуреттиң ха-нындаан өөрчү чедириптиниң илгерилеэн, Н. В. Подгорный ав-стри болгаш совет улустарын аразы-га улам мыйгың чооктула-жыкшыкын болгаш оларынң бай-ырдык бажылааларын херонне австри-совет нитилелде чаа-чаа уу-тур чедириптиң бузурун күзөдү.

(СЭТА).

Кремльге чугаалажышкынар

Совет-финлянд чугаалажышкы-нар ноябрь 16-да Кремльге уругу-чүдөн.

Чугаалажышкынарда совет таладан—ССРЭ-ниң Министрлер Чө-вүлелин Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелин Даргазынын ораакчызы И. К. Бай-баков, ССРЭ-ниң Дамыктык херек-тер министри А. А. Громико болгаш оон-даа өскөдөр кирип турар.

Чугаалажышкынарда фин тала-дан—финляндияның келжигүне-ри: Премьер-Министр П. Пааси (голландиялы башкы), дагының херектер министри А. Карьялайнен, юстиция министри А. Симонен олар кирип турар.

Ал-кара чотт байырдык бұдүт байдалга өрткөн чугаалажышкы-нар чоруп турда, Совет Эмгекчилер болгаш Финляндияның аразыда чаагай кока-хөлбө харылааларын улам ийди хөгжүдериңиң айтыр-ганы, а ол мыйша делегейиң ам-гы байлаанын айтыргаларын чу-галаашкан.

КУШАЖЫЛ, БЕДИК ҮНӨЛӨЛ

Кызылдың хлеб заводунуң хериминиң иштинге ортукма дүрт-сынык, киржүңүң чыкканга сүрөй болгаш топтуу саксаң хара-жык кыккан дүңгү бердиң. Баксында кет-кен, эмгекчилерин дөң, ак пос бөрүңү зөдө тырмашкан, бистик-биле менделешкен, адын ада-дыр.

— Зименина.

— Мария Алексеевна, силер-дир силер аа?—деп, козун-на дилел коран мурнак-чыныска дүң болуп таварың бергеншиң өөрзөннүңиң чажырбай харыладың.

— Чүе херектиң аларан кижэ боор мен?—деп, Мария Алексеевна баштакан-дыр.

Бо дээрзе хлеб заводунуң мурнак-чыныкын. Кызылдың хлеб заводу кан-чаар турустунга бөлөдүн оон алырор болуңарга, ол күзүдө-биле төвүң бээр.

Иде орус пика даңк болгаш дөң так-пактарын чалыкың хөөдөйүр тыкыл, бичи тар бажың иштин чунар бажыңы-

лаштыр ышканандырыптар. Ола-ла печка-лар-биле кока далаан ажадыр улуз сава-ларда ажа хөрвөн далаан, доккаларда са-ва. Бо буюнуң хол-биле көдүр, дажык-халламы болгаш берге ажал туркын би-диңер. Ичканда-да Мария кичан эр-кешканга, белен-селен ажалда-да берге-ниер аажок энергиялыг турган. Бодунуң жо-гак билбес чоруу-биле өскө өөрчү сүрүк кирип, оларга кичан-на үлгөргө-жүз көрүзүп турган.

Чылдар өртүп-ле турган. Хлеб бажы-р черки алыста-да, республика найысма-лыкка улуз күчүдүз хлеб бодуңуңуң мен-тештип келген болгаш уеңиң менделешке таарышкан тускай хлеб заводун түрүзүп-кен.

Хүңүң-не хлеб, булка, ажиткандалам. Чандык халмак кижилер түвексине-дү-бээр. Мария Алексеевна мидыс эсе. Куш-ажыла хандыкымдыг мастер он чыл дүрүзүңдү улаштыр хлеб, булка бажы-р

чекте бир бригаданы удуртуп келем. Оон удуртканы бригада көрүзүлгө таалай-биле калган-да соңнал көрбөз. Мария Алек-сеевна бодунуң өөрчү чакыс сеткил сазы-тык коллектив кылдыр чакыктырып ала-ны ол.

— Электри печкада долганан илбиреңиң тускай хетеринге салдыган далаан печка-ның кыдым ужуңдан хлеб болуп шуужуп уңуп турар. Дарааныңа, аңаа барып саагылар ужуруң ажиткан далаан хлеб бажыр хетерде белен чыктылар. Көп-өлүң уңуп келген чыдым далаан бурун-кылар Мария Алексеевна дөңе шашкыл-каар. Ол дөңгө бажыккан хлебтиң чы-болгаш холмак карттык болбаныкка ма-дда-дыр. Мария Зименина кажан-да алут орбас, бирде печкалар чанында бар-ган, чандык ажиткыңан далаанын барып көр-бээр, өөрүңе барып дүзүлгөң. Чүеңиң-дың ажал-шкы ол бодунуң дөңкөл чок ча-ның оожуктурар. Кызылдың бригадир

амың ажалдыктың боттары-ага-куралыра-агының коллектив чыл панын декабрь 25-кү күнүң дөң соци-алист хүлээлгени ала-ган. Ажал-агының тус-тус чектери бээ бедитиң хүлээлгелери алылаан. Эң малайгыч мыл дилер чектин

ажалдыктың боттары-ага-куралыра-агының коллектив чыл панын декабрь 25-кү күнүң дөң соци-алист хүлээлгени ала-ган. Ажал-агының тус-тус чектери бээ бедитиң хүлээлгелери алылаан. Эң малайгыч мыл дилер чектин

ажалдыктың боттары-ага-куралыра-агының коллектив чыл панын декабрь 25-кү күнүң дөң соци-алист хүлээлгени ала-ган. Ажал-агының тус-тус чектери бээ бедитиң хүлээлгелери алылаан. Эң малайгыч мыл дилер чектин

ажалдыктың боттары-ага-куралыра-агының коллектив чыл панын декабрь 25-кү күнүң дөң соци-алист хүлээлгени ала-ган. Ажал-агының тус-тус чектери бээ бедитиң хүлээлгелери алылаан. Эң малайгыч мыл дилер чектин

О. НАМЧЫЛАК.

СЭКП Тыва обкомунун пленумунун дугайында

Утун, ноябрь 17-де СЭКП Тыва обкомунун III пленуму болуп өрткөн. Пленум «Республиканың партия эге органдарынын ролун узам ийди көдүрө талазы-биле партия комитеттеринин сорулгаларын дугайында» СЭКП Тыва обкомунун бирги секретары эш С. Н. Тонаның плен-кедин чугаалашкан.

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунун бирги секретары эш Ш. Д. Нуулар, СЭКП Эриан райкомунун бирги секретары эш О. Б. Биче, СЭКП Каа-Хем райкомунун бирги секретары эш Н. П. Фелоров, ВЛКСМ Тыва обкомунун бирги секретары эш Г. Ч. Ширини, СЭКП Овур райкомунун бирги секрета-ры эш И. Н. Шулу, Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелин чанында улусту контроль комитетинин даргазы эш М. Н. Шырап, СЭКП Бай-Тайга райкомунун бирги секретары эш М. С. Кызыл-оол, СЭКП Кызыл хоором-унун секретары эш С. М. Нулажи, СЭКП обкомунун парткомиссиянын даргазы эш М. И. Пахомов, СЭКП Барыш-Хемчик райкомунун бирги сек-ретары эш Т. А. Стан-оол, СЭКП обкомунун секретары эш М. С. Шой-

гу, Танды районда «Коммунизмин хереди» колхозтун партия комите-тинин секретары эш Х. С. Араичаа, областың профсоюздар чөвүлели-нин даргазы эш Т. Ч. Норбу, СЭКП обкомунун биро келжигүнү худалдаган-ден эш В. С. Никашинни хостан. Эш Г. Ч. Ширинни биро келжигүнүгө соггаан. СЭКП обкомунун биро келжигүнүн кандидаты эш И. А. Си-тевти соггаан. СЭКП обкомунун нити кылдының эргелекчигине эш А. Ф. Мальцевти бажылаан.

Пленум чугаалашкан айтыртымы талазы-биле доктаа хүлээп алган.

Пленум органдары айтыртымы чугаалашкан. Республиканың өскө-рүтканын барымаалааш, СЭКП обкомунун биро келжигүнү худалдаган-ден эш В. С. Никашинни хостан. Эш Г. Ч. Ширинни биро келжигүнүгө соггаан. СЭКП обкомунун биро келжигүнүн кандидаты эш И. А. Си-тевти соггаан. СЭКП обкомунун нити кылдының эргелекчигине эш А. Ф. Мальцевти бажылаан.

Пленум дугайында өртөт дарааның номерге үнөр.

ХООРАЙ КОМИТЕДИ БОЛГАШ ЧАРЫШ

ПАРТИЯ ХООРКОМУНУН
ПЛЕНУМУ

Улут Октябрьның бежен чыл өн-гү уткуштур республика найысма-лыктын ажылын чоннарын соци-алист хүлээлгелеринин күсүлгө-лөң чоруп турарын дугайында ай-тыртымы СЭКП Кызыл хоорай Ко-митетинин пленумунга чугаалашкан. Кызылчылар бо чылдың эгезинде-ле боттарынын кураалдарын болгаш аргаларын санап көргөң, алдарың байырдала уткуштур бүү улустуң социалист чарыкыңа кириши-шкан, бедиткен социалист хүлээ-лгелери алганнар.

Найысмадың ажылы чоннары-нын социалист хүлээлгелерин кич-төөгөйлиг түнөп көрүп, ону хоорай Советинин сессияыңа чугаалажып көргөн болгаш тодарай хемчеглери айтыкан иштинин үндүрүн деп, пленумга илеткеди. СЭКП Кызыл хоорай обкомунун секретары эш П. Кисе-лев чугаалаан. Хоорайның чаагай-ажылдыгы болгаш ногаанчылыгы-аңың экижидер, ууус өөрдөгилең, калык камгалаалың, сазың, нити-нин чеменинелиң улам ийди хөг-жүдүр талазы-биле кызылчылар улут ажылы кылган. Тос ай иштинде хоорайның улутуру бұдүрүлгө планын 106,2 хуу күсүткен. Ол үеңиң ду-гузунда 805 муң рубль түнүтүр про-дукцияны планан ажып бүдүргөн. Хоорайның улутуру бұдүрүлгө-лөңиң хөй кезин куш-ажылың бұдү-рүкчүлүгүн бедитер, бот-үеңиң чиг-гедир талазы-биле оолааларын кү-сүткен.

Чамык партия органдары болгаш ажал-агың удуртукчулары (алгы, авторсептегел заводтары, ре-спотбескомитет автоапарат коллек-тивни, типография, хлеб заводу) социалист хүлээлгелерин ажылдап кыларың харымсалгалыг, шыгың көрүп, оларын канчаар күсүдөп ту-рарын доктаамал контролдап кел-гениң чарыкка эки түнөлдөрин чедип алган. Чыжаа, алгы заводтун коллектив бөш чылдың бирги чы-

лынын бұдүрүлгө планын хуусаа бе-тинде, сентябрь айның 25-те, кү-сүткен. Заводтун үндүрүп турар про-дукциянының шыаңы көзүдүр-ле экижөөң. Оон уламыңан заводтук бұдүрүп турар бараан-сарааның чоң-гун херөгөлүң утаткан. Тос ай иштинде завод 3012 ажал кизди-ликти, 4 муң ажал ажал хөм ийи-ти планан ажып бүдүргөн. Бұдүрү-лгө оролалыг ажылдап турар.

Бо заводтук болгаш үстүңе алаан өскө-даа коллективтерин ажалында мидыг өөрчүтүп түнөлдөр ала-чайгар чедип келбөөң. Оларда пар-тия органдары чарыктын удурт-тук талазы-биле эки удуртукталыг бо-луп, оон массалыг, дөңгит чоруу чедип ол, коллективке кижизидиле ажалың экижидип шыаңыңдан ха-маарышкан дээрин пленумга санап берген эштер демдегелди турган. Мынчанга мидыг парт-органдаларың ажылы түнө-лөң, оон дүрүлгөң өскө-лөң негептеринде СЭКП хоор-комунуң бирозонне, оон секретар-ларының кичээниң удуртканын таарып-ла өсөң. Моңа-биле холбаш-тыр коммунист куш-ажыл коллек-тив дөң бедит атың каш чыл улаш-тыр тузуп, бұдүрүлгөң бедит кар-дугуларың чедип ол тувар респу-блика типографияның ажылың дугайында хоором келжигүн эш А. Гончаренков санап солун бол-ган. Политбюро бұдүрүлгени чыл планын ноңбөр айның бирги чартында күсүткен. Коллективте партия, комсомол органдарың байырдыг, сыйык каттышкан ко-лективти түрүзүп шыаң-даа.

Социалист чарыктын удуртук, ажылы чоннарын ортунга кижизидиле ажалың күсүлгөң тала-зы-биле СЭКП хооромунуң бирозо-нун, чамык партия органдары-нын ажалыңа эки түнөлдөрин чайдырыңче пленум кол кичээгей-ни улаңдыртың. Хөй-хөй коллектив-

тер боттарының хүлээлгелерин ут-туктааның пленум демдегелди. Оларга хоорайның сүт заводунуң, эгт ком-бинатының, коммунист куш ажыл коллектив болуп хоорайның электир стапизының, Кызыл сазыңың болгаш өскө-даа коллективтеринин удур-тукчулары хамааржыр. Улут Ок-тябрьның 50 чыл онга бедиткел та-лазы-биле хоорай Советинин сессия-да бадылаан хемчеглериң хөй кезин шүгүңүлөткөн коллективтер күсүткөң.

Чуртталга бажыңарын, культу-рамыңар тузугарын, оруктарын, канализация болгаш сүт дамчы-тыр ажалыңа кырың, чаагай-жыдыга, ногаанчылыга, чүе өөрчү-тук талазы-биле болгаш өскө-даа чүдүлгө куртне планы болгаш со-циалист хүлээлгелер бо чылдың ой айларың иштинде күсүткүңмөң. «Кызыл тузук» тузук эргеледи, ду-залал бұдүрүлгө комбинаты, туу-бу болгаш пиво заводтары план күсүлгөң бугу көрүзүлгөң, тала-зы-биле үсөң.

Улут байырдала бедиткел тала-зы-биле ажалдап кылган хемчеглериң күсүлгөң талазы-биле контроль-до көпкө турусканың дээр, тус-тус бұдүрүлгө, тузук, транспорт ко-лективтеринин, хоорай чанын-кы хооруксомуңа чыгарган ажал-агыларың ажалың иштинде хаанып кирибей, материалдыг үе-

лиг чүдүлгөң кылып тувар кижизидилең илеткедөр, бесезалар-ны көңүтү хаа кылып, хоар аалчы-лар болуп турары дээр СЭКП хоор-комунун секретары эштер Кисе-лев, Добромислов, Кудажы оларын, чамык кидистер эргелекчилеринин адмита чөптү шүгүңүлөдүлү пле-нумга санап берген эштер кылган. Бо дугайында тодарай хемчеглериң хоорай комитетинин келжигүнү эш А. Ломая, келжигүн кандидаты эш А. Харлан олар көрсүскөн. Хоорай чанында куш ажал-агылыг «Бө-матей» союзтук ажал-агылыг ала-дарыг байырдала уткуштур бүү улустуң социалист чарыкыңа илгерилең кижидип, тодарай хем-чеглериң ажалдап кылганың, хүлээ-лгелериң күсүлгөң талазы-биле пар-тия, комсомол органдарың, ли-тература улут органдарың ажылы чорудуп турарын ол ажал-агының директору эш Ломая чугаалаан. Чуртталга саздарының планын кө-көйүлгөң ажып күсүткен, азы 4 миллион 9 муң саның дагаа чурта-ны сактаң.

— Илеткеге бистик ажал-агыны-мыс дугайын утканы таарып-ла өс-төң—деп, олар демдегелди.—Хоор-ком секретары бистик союз-вуска бо чылдың келбөөң. Мын-дига бистик партия органдары-нык, бистик коллективке хомула-чыг-дыр.

Д. БЕГЗИ.

Улут-Хем районда «Найралык союзтук Урбун сүт-бараан фер-мазы районда мал ажылың талазы-биле эң мурнак коллектив. Мында сазыңар—боттарың ажалыңың бұдүт мастерың. Бо чылдың өрткөн он айларыңа сүт саздыңың талазы-биле план-ларын ажып күсүткөңер мыңа хөй, чыжаа, Т. Наваштиг бо ара-зында бир иикет-не 1967 кг. Б. Очур—1788 кг сүтү саап, алган хүлээлгелери ажырганнар.

Чылдың өрткөн тос айларың түнелиң көргөң, СЭКП рай-комунун болгаш райкомунуң штичтин Кызыл тузук-биле база ра-диоприемниң-биле ферманың шаңаан. Шаңаатан примитив сөөлүг ме-дө динчары-биле ажалдыктың орган үеңиде Т. Наваш-тайны турукта кытыртып алганымыс бо.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ ФОТОЗ.

Хүлээлгени—ай бурунгаар

Улут-Хемия мыл ажалдыктың боттары-ага-куралыра-агының коллектив чыл панын декабрь 25-кү күнүң дөң соци-алист хүлээлгени ала-ган. Ажал-агының тус-тус чектери бээ бедитиң хүлээлгелери алылаан. Эң малайгыч мыл дилер чектин

ажалдыктың боттары-ага-куралыра-агының коллектив чыл панын декабрь 25-кү күнүң дөң соци-алист хүлээлгени ала-ган. Ажал-агының тус-тус чектери бээ бедитиң хүлээлгелери алылаан. Эң малайгыч мыл дилер чектин

Н. Г. Игнатовту орнукшутканы

МОСКВА. (СЭТА). Партияны болгаш курунениң кыска ажал-дыктың, СЭКП ТК-ны келжигүн, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазынын ораакчызы, РСФСР-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы, Социалист Куш-ажылың Малайы Николай Григорьевич Игнатовту ноябрь 16-да орнукшуткан.

Удуртуктун ийи ша. Шериг кезектери Кызыл шөгө сан дөң чыскаалыңан турган. Шөгө—найысма районнарын ажалың чоннарынн төлөөлөкчилери. В. И. Ленинни Мавзолейнин илди-ринге эштер А. П. Кирилленко, А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, М. А. Суслон, В. В. Гришин, П. Н. Демичев, Д. Ф. Устинов, Ю. В. Андропов, И. В. Капитонов Б. И. Пономарев, СЭКП-ниң Төл ревизия комис-сияның даргазы Г. Ф. Сизов, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президи-умунун келжигүнери К. Е. Воронцов, А. И. Миклози, эш Н. Г. Игна-товту орнукшутар талазы-биле чазак комиссияның келжигүнери үчүп келген. Мичезон калкыңа мага-бодун салган хазаракты Мавзо-лейн мурунуга тургускан турган.

СЭКП Төл Комитетинин, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президи-умунун болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелин даскаалың бау-гаар казымал митингтин орнукшутканын органдарыңа талазы-биле чазак комиссияның даргазы, СЭКП ТК-ниң секретары П. В. Капитонов ажиткан.

РСФСР-ниң Дээди Советинин Даргазы В. И. Брестянинов, Мос-советтин куускумунун даргазы В. Ф. Промыслов олар митингге чу-е чугаалаан.

Коммунист партияны болгаш Совет чазактың удуртукчулары, орнукшутканын органдарыңа талазы-биле комиссияны келжигү-нери оон соңда Мавзолейнин илдинең бадып келген. Олар бедит-тешке келген, хазарактыг катафалкты көдүргөн, Кремль хан-зычыке уламыр чоруккан.

Н. Г. Игнатовтуң мага-бодунуң хулуң урган хазаракты Кремль ханзының аразына барып тургускан. Оон дүңдүлде мрамор доскада мыңча деп бижэң:

НИКОЛАЙ ГРИГОРЬЕВИЧ ИГНАТОВ
1916/01 1914/06

Артиллерия сазытуунуң даскаалыңарыңа чыгылың үнөң. ССРЭ-ниң Күтүңе гимениңиң магалыг чаагай аалгазы-биле ол ажалы берген.

Болуңуң амырдал-чуртталганы болгаш ажал-чорудуганың коммунист партияга болгаш совет улуска бараан болурун чоран. Н. Г. Игнатовка сөөлү бадалың бербошаң, шериг кезектери Кызыл шөгө сан дөң чыскаал-биле өртпү турган.

(СЭТА).

Бистин республиканын ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир дөмөй, чаа беш чыл планын сорук кииришкен-биле тудуш алган. Беш чылдын оналгаларын чедиктигдерин күткүндү чорук совет кижилерин амырларын бүгү тала-биле бедеринге дорт салдарыг болур дээрн кым-та-лаа билдингир.

Республика наймысчалы — Кызыл хоорайнын чурттагыч чону беш чылдын бирги чымында боттарынын мурунда салдыган оналгаларын күткүндүгү багыт арасында амырларын демделгес аргажок. Оон чыжын бо чылдын он айларынын тунелдерин көрүп болур. Хоорайнын улуттук бугурулде коллективтеринин нити продукция бугуруп үндүрүлүшү 106,5 хуу күтүскен. Авто-септеге завод он айларынын планын 109,1 хуу, а октябрь айнын планын 115,1 хуу күтүскен.

Ол ышкаш коммунист күш-ажылдын бугурулушун — типография коллективин он айларынын планын 113,1 хуу күтүскен. Дээрлик комбинаттар, хабар болган сүт заводдарынын, Улут-Хеминин ыш ажил-агый черинин, хемүр даш шахтаанын база автотранспорт ажил-агыйларынын коллективтерин боттарынын ажилын оңдооч экижиптен болган оналгыг планын ажырган. Бугун чыл иштинде алгы заводунун коллективтерин эки ажилдаан болган сентябрь айлан эгелеш беш чылдын ийги чымын кииришкен. Салгытын, хой-ининин чегингес черлеринин, култура-чырыдынын болган амырлар албан черлеринин коллективтерин база кызыл ажил-даанын демделгеси чутула. Хоорайда чагайжы-

ылга болган ногаанчылыкта талаа-биле улут ажилдар кылган. Чаа беш чылда Кызыл хоорайнын ажилчы чоннарынын мурунда улут соругулар салдыган. Хоорайнын экономиказынын, културалык моон сонгааргы хөгжүдүзүгүне 1966 чылдын октябры РСФСР-нин Министрлер Чөвүлелинин

спективтиг планын чүдүдүзүп көргөн. Ол план бугурулде ыш олуруг шөл 96 га өсөр. Беш чылда 60 муң дөрбөлчөн метр шөлдү чурттага тудуш ажилдагы киирери планда көрдүгөн. 24 дугаар кварталда 226 квартиралыг ады бажын туттунар. Оон кевишкери долузу-биле чагайжыттынар. Беш кээт 60 болган 80 кварти-

нин, хоорай полилиниказынын тудуу доостур. Култура-амырлар бажынарынын тудуу дүгени-биле көжүр. Хоорайнын төлүгү Ленин болган Октябрьскай културалык бедерлешкен булуңуна универсалдыг магазин, Көдө ажил-агый министрствонун бажынын чыныкта амырлар-кандырылганын каттышкан үш кээт бажын, Кочетов, Чүдүм, Ленин културалык аразына 800 олуттук хөгжүм-шин театрынын тудуу чорудары планда көрдүгөн. Ол ышкаш республика библиотеказын, Министрлер Чөвүлелинин бажынын тудуу планнаан.

Чаа беш чылда хоорай иштинде оут тудууне чутула кичээлгей салдынар. Кочетов културалык хөгжүрүлгөн аргаш Чүдүм културалык хөгжүрүлгөн аргаш Кочетов ийн катан калбартыр. Найрал културалык «Енисей» кинотеатран телевидение төлүгү чедир девискерин асылдылар. Комсомолска, Оюн Курседа, Авансия, Пушкин културалык долузу-биле чагайжыттынар. А Чүдүм, Ленин, Рабочая, Красноармейскай културалык катан ады кылырын планнаан турар. Чоокту үдө културалык болган ыштыгыла-тын Гастелло аттыг паратынын чагайжылыгынн база ады кылырынн кол планын көрдүр. Совет эрге-чагыраанын 50 чыл оюнга төлөтүгү ужуражыр дөш алаа алаар болурун бүтүннүг социалист чарыжына хоорайнын транспорт болган улуттук бугурулгелери бугуруп үндүрүп турар продукциянын көвүдөдүр талаа-биле хөгжүлгелери алыгалан. 1970 чылдын төвүзүлгө улуттук нити продукциянын 23 миллион рубль өсөр. Кызылдын бус турбаныг

электростанция беш чылда 303 миллион киловатт-шак электрэнергия бээр. 1968 чылда электростанциянын кулж 19,5 муң киловатт чедер. 1970 чылда хемүр даш тыныжы 500 муң тонна чедер. 1965 чыл-биле деңизге, өл-за чымын сүт бугурулуш 52,6 тонна, айт—2,300 тонна, колбаса кылгылары 203 тонна көвүдөр. Хлеб, сүт комбинаттары, демир кылгыларынын завод, химикит ашталга фабрикасы ажилдагы киир.

Хоорайнын улуттук бугурулгелеринин чедип алдыган чамдык чедиктигдеринин тунелдин алган көргө, беш чылдын бирги чымынын планын оналгалары күткүндү болурун аргалар бар деп санап болур. Оон-биле чергелештир беш чыл планын чедиктигдерин күткүндүгүг чигингир турбас ужурут.

Амгы үдө Кызыл хоорай Советинин кулукмун ботунун ажил-чорудууларын планда көрдүгөн кемчелери амырларга боттандырылгес ула-дыган.

Совет эрге-чагыраанын төлүгүт 50 чыл оюнга куш-ажылдык бедерлерин ужуражыр төлөзө, чүгүлө план күткүндү-биле кызыл-агыйларын улуттук бугурулгелерин, албан организациаларын аразына социалист чарыштын калбартын эргешок чутула. Бар аргаларын болган културалык база хой-инини организациаларынын, хоорайнын бугу ажилы чонун ногаанчы илспейин долузу-биле ажилдап турган, улуттук бугурулгелерин ажилын оругалыг болурун.

С. КРАСНЫЙ,
Кызыл хооруккомунун даргасы.

КЫСТАГЛААШКЫН

Кыш дүжүп келген. Бо хүнерде яны-бүрү чүзүлгөн малдарын тодуг хуу кыш ажырып аларынын айтырым—мал ажилынын, чере көдө ажил-агый ажилдагыларынын, кол соругуларынын бирээ. Мал чегин чегин бөлөткөн алган. Кыштаглаашкында кайы хире бөлөткөн, организаци ажилдык деңизин маала шиптирилг ролду ойнаар. Бо талаа-биле байдал Улут-Хем районун «Найрал» совхозуна калдыг болуп турармы?

Совхозка бо чымын 38 муң ажил хойну, 4300 ажил баш мыйныгын бола малды кыштагладыр. Хаванар, чылгы мал, төвөлөр база бар. Бо совхоз кышкы районун оон өскө ажил-агыйларын дээр бөлөткөн деп санап болур. Совхозка чымын-на бригадалар организациалар, чурттага бажынар, мал кажаларын тудуу кииришкен. Ам малчиннар бир кварталларын 18 бажынын тудуу берген. 1200 хой кыр, чаа 3 кайла туттуган. Ноябрь 10-та чедир мөст-биле алыга, кыш таг бугурун 5—10 тоннада ажил ситен, савап байтайгы үдө чедирткен. Мыйныг бола малдын, хойну кажаларын сан талаа-биле чедир.

Сут-бараан фермаларынын ажилдагылары база кышты кызылган уткан, оон чыжык бодур: сикосту Урбун салбырында муң тоннаын, Булу-Теректинде — 700, Кара-Талаада—620 тоннаын бөлөткөн. Савап соотурунче транспорт тургускан. Савапны малга чидигир кылдыр бөлөткөн бээр хемчегер алдындан. Чыжык, Урбунде мал чегин бөлөткөн пех кылдыган. Алаа савапны майырыткан, малга бээр. Инектерге чылгы сүт икитир. Чамдык фермаларга савапны хөдөктөш, өскө холкуса-биле чедиктигет, малга бээр.

Кыштагларга хой 115 кодан болуп кыштар. Бажылааттыган хойларын кыштагларга эң-не байтай хойжулар Шаранын, Күдөргө, Норбу, Силарг болган өскөдөр-даа көжүргүл берген. Ам соолгу хүнерде малчыларын кыштагларга көжөргө колдуунаа доогулган. Хар чок болган-биле көжүргүлгө биче савап-на харын. Ичылал-даа сүт соотур автоматшанлар тургузаттар, хойжулар кыштагларга массалыг көжүр кииришкен ол.

Бо чедиктигдерин чүдүлгө демделгеси өрүтүгүт-дүр. Ол болза «Найрал» совхозун дирекция черинин, ила партия, профсоюз организациаларынын, совхозтук бугу ажил-агыйларын кызылган күш-ажылдык тунелдин-дир. Моон-биле чергелештир, ол чедип алган чүдүлгө даянып алган, моон сонгаар ажилды улам чедиктигдерин чорудар төлөдө, ам бар чедиктигдер тодаргай шлетекет, оон үнгөн чылдаганынын сайгарып турган, байддык экижидеринин хемчегелери алдыр—бистин кол соругуламыс. Бо талаа-биле алыга мал кыштагладышкынын чоруду-

рынга дүвүзүлгө байдан совхозка туруп кээ болур дээрн чамдык барымдалар көргүзүп турар. Ол болза хамыктын мурунда, мал чегин чедиктигдерин. Ону дараада чургайлар айттып турар: бо чымын совхозка ситен кезип аларынын планын чүгүлө 39 хуу күтүскен, савапны — 55, сикосту—17 хуу болган. Концентрат талаа-биле база-ла ыракта чедир күтүскен.

Байдал чүгө мыйныгы? Манга кол чылдаган—агаар-бой-дустун таарымча чок болган-биле таарымча-да, ситенин-даа дүжүдүтү күдү болган—деп, «Найрал» удуртукчулар чутулап турарлар. Бо дугайында ол эштерге чамдык тала-биле чөпшөргөжип болур. Факт-биле маргыжар аргажок. Бидик болзажык, мал чегин ам бөлөткөн алган-дан элзон көвүдөдүп алдыр чамдык аргалар база турган.

Чыжык, Кара-Тала салбырга ортулуктардан ажаап ал болур хой ситен алаа аргажык турган эш Шойбак-оолдуг шүткөн, чүгө өскөдөр байдал-биле кестимейи барган. Шөлдөрдөн савапны бүрүч-биле бөлүп ал база шылдыган.

Чамдык бригадаларда кышкы уур хемчегер багыт алдыган. Булу-Терек салбырынын эш Намбырац удурткан хойжу бригадалында бригадирин инициатива чок, ажилды чымыр болган-ынчын хараамада кыштагларга байтайгы үдө ситен, савап соотур ажилдык чегин органи-застаан, оон хараамада чок бригадирин 11 коданарында байдал база кылды. Бо салбырга совхозтук дирекцияны тудуугу чегин чоруткан-биле 18 хойжу өргөдөр өткө кыштар аларган болган харын-даа ол өргөдөр чылдагыларга херектиг 15 тонна кийлиг чыгын пагла берип калып турбас, соотурун аргажык оон алаа хайдырбаан. Өскө-даа салбырларда өткө кыштар чамдык малчылар база бар болгай, чыжыкларга, чылгычтар.

Малдын чаш төлү, малдыгы турганарын хулуш алырыга бөлөткөн кошок. Чамдык кыштагларда хураган кажалары бөлөткөн өскө, хойлар декабрынын төвүзүлгө оолдан эгелээр болгай, алаа чедир үе бар-дыр деп, маажынап олуруп турар ай-ам-даа бар.

Керээ бугулар хойжуларын чылгыч хандыр-биле, халаттар-биле бүрүн хандыр ужурут. Эрткен чымын бир кийинги келер хандыр ийн кийгө үлөшүр берип, чамдык хемчегерин алган, алаа-даа мал маажынар аякк өрүп турганар, а бо чымын бо талаа-биле чүдү-ла кылдыган.

Хойжуларын ортузунга кышкы масса-политиктиг ажилдык тодаргай планын парток чеге ажилдап кылбаан, коку агатция талаа-биле көчүгү кошок, турум суурут сүт-бараан фермаларында бейиз бо ажил чеге тургустуулаан. Кыно көрбөс-тир бис деп хойжулар хомудан турар, автолза оларга үзүк төлдиг баар. Малчыларын кожан-варына чоругура, совхозта ажил-чан комитетин кыштаглаашкын-

Оргу-дески оруктар

Чадаанын оргу-тудуу участогунун коллектив чаа беш чылдын бирининде адын чедиктигдерин ажилдап турар. Ук коллектив партиянын үндүргөн шиптилерин амырларга төлөтүп боттандырган. Октябрь революциянын 49 чыл оюнга чедир он километр оруктар аргал-дан-аштар планын турган, херек кырында 12 километр дескине, барык дөрт муң хире рубль камнап алган. Бо участок эрги көпүлгелерин септен-сеп, элзон узун орукка сайын төп, дескине. Ол ышкаш бо организациа мурнакчыларын саны чыл келген тудуу өзүн олурар. Чыжык, бугуларистер М. Дам-оол биле М. Дугаран, ажилчанын К. Аракча биле Д. Дам-Дорук олар хүн нормазын 115 худан куудат-пайн туралар.

Ш. ДУВЕНДЕН.

Таксичилерини ижи

Кызылдын пассажирлар ажил-агыйнын такси чолаачылары Октябрь байрамдыг эки көргүдүлгөдү ужурашканар. Туе-түс бригадаларын аразында калбарган социалист чарышкы бирги чери коммунист күш-ажылдык палымынын эш С. Дергалазов-ка удурткан бригада алган. Бригада эрткен айнын планын 120 хуу ажил күтүскен болган нити-биле бир тонна кывар-чаар материалды камнап алган.

Бригадир боду калпалат септеге чокка 280 муң километрин эрткен болган өскөдөр үдө-хөгжөн көргүзүп турар. Ол-за бригаданын чолаачылары Лыков, Кособов, Шенкунов, Лосев олар ай планын эки күтүскенер.

Коммунисттерин хуу харысалгазынын дугайы, оларга партияны жазгаларын берип турган, бот-илдегичи болган организациа чорук база өскө-даа айтырылган талаа-биле тодаргай чутулаашкынын болган. Партия организациазынын

Келир үениң бугурулгезинде

Каа-Хемин тудуу-разре эргелештир пайырадыг коллектив, Тыванын бугу ажилчы чоннары биле бир дөмөй Улут Октябрынын 49 чыл оюн күш-ажылчы чедиктигдерин бөлөткөн, бо хүнерде ажил-агый үдө совет эрге-чагыраанын 50 чылдыгын чедир кииришкен, боттарынын мурунда салдыган соругуларын чорудуу хуузаанын шиптирлер дөш күненин-кинин ажилдап туралар.

Республика наймысчалынын чон талаа-биле шойуган чагай-гы оруктар баш чыл муруну чүгө элтишкен. Келир үениң улут бугурулгезинде ажил хайныгып турар деп чүвени далаштын-биле мааншан машиналар, даш-сайын оругал-дескинез бугурулгелер, хар чап, оок хаара тудуу турал-да, оон өскөдөр ажилдап турар даянык кийилер херешпей берди. Ур-жа болбаанда тудуу-разре эргелештир «шпанын» хал келди. Ында база-ла ажил хайныккан тур.

Тудуу-разре эргелештир коллектив канчаар ажилдап турар оон чалынгын Иван Андреевич Ерохиндин айтырдымыс. Кийинс бир синагет таапымын кыппас алгаш, то каап-ла эгелзоп:

— Чүгөр, чүгөр, ийин. Ажил-херекти чогулчалыг чорударына харылза эргешок чутула болгай. Чогуу-на оон ужурунда телефон харылзанын журнал тургузуп алдымыс. Оон өскө бир чутула чүгүлө, разрезтиг бүтү механиз-нерин «чегерер» электри тогуш

дамчындар 12 км узун шугуму тургузар болур. Бо ажилды Тыванын бугу ажилчы чоннары биле бир дөмөй Улут Октябрынын 49 чыл оюн күш-ажылчы чедиктигдерин бөлөткөн, бо хүнерде ажил-агый үдө совет эрге-чагыраанын 50 чылдыгын чедир кииришкен, боттарынын мурунда салдыган соругуларын чорудуу хуузаанын шиптирлер дөш күненин-кинин ажилдап туралар.

Республика наймысчалынын чон талаа-биле шойуган чагай-гы оруктар баш чыл муруну чүгө элтишкен. Келир үениң улут бугурулгезинде ажил хайныгып турар деп чүвени далаштын-биле мааншан машиналар, даш-сайын оругал-дескинез бугурулгелер, хар чап, оок хаара тудуу турал-да, оон өскөдөр ажилдап турар даянык кийилер херешпей берди. Ур-жа болбаанда тудуу-разре эргелештир «шпанын» хал келди. Ында база-ла ажил хайныккан тур.

Тудуу-разре эргелештир коллектив канчаар ажилдап турар оон чалынгын Иван Андреевич Ерохиндин айтырдымыс. Кийинс бир синагет таапымын кыппас алгаш, то каап-ла эгелзоп:

— Чүгөр, чүгөр, ийин. Ажил-херекти чогулчалыг чорударына харылза эргешок чутула болгай. Чогуу-на оон ужурунда телефон харылзанын журнал тургузуп алдымыс. Оон өскө бир чутула чүгүлө, разрезтиг бүтү механиз-нерин «чегерер» электри тогуш

Оларга экскаватор башкарыкчылары Николай Дресвянников, Виктор Благодатских, Николай Петр Беренес, Иван Шумкин, Иван Палестский, тудуучулар Александр Колесников, Николай Мареник болган өскө-даа оон-он кийилер хамааржыр. Николай Дресвянников онал-дан демделгес чоругу. Ол Чадаанын хомур даш разрезинде үреник экскаватору маала чедирин келгеш, оон септелгезин боду кылган, ол ышкаш хомур даш казар черин кыры чазарында бодууну экскаватор-биле баштайгы бирги ускуштуу кылган кийи. Перспектива бугулар алдыга, разрез 45 чылдан элзон эвес хуузаанын иштинде чоруду-шканын бээр, бо хире улут бугу-дугейн ажилдагы кийиржиге үзү-хуулу болуру аас-кежип-дир!

— Тудуу баазаанын, аар чүж соотур, 10 машина кирер гаражын, хары ута 100 кийи чегинер стоговалын, бетон-эвэлдиргиди баштайгы, оларга төвү туткан. Бо болза түр объектилер болгай. Ам доктаамал гарыжыг фундамен-тизи, чаштыр материалдар шыгарык скелетин тудуу эгелзоп.

Хомур дашта чалгай арга-биле тыванын бидирин болгай. Ынчалган хомур даш кыдынын кырында черин (даш, довурак, сай) кайладып эгелзоп. Соолгу хүнерге чедир 12 муң кубометр черин чылгаган. Хомур дашка чедир 15 метр кылын черин аш-тап, чылгадыр баша беле эвес бөдүр ийин. Разрезге ажил-даар «ЭК-4» деп маркалыг күчүгүл ийн экскаваторын алган улус бис. Оларын бирозинин-не ускуучу барык 5 кубометрге деп. Экскаваторларын декабрь айга чедир элпон алып турган, октябрь айда-ла элпон четтигикен бис.

— Бугурулгелер мурнакчыла-ры кымнар прга?

Б. БАГАЯ-ООЛ.

Хүндүлел самбыразында

Улут-Хем районун «Х Улут турал» колхозунун чолаачыны Серге-оол Байкарович Арам-оол беш чылдын баштайгы чыл — 1966 чылда боду керүү-чүлгө чедип ал турар. Бо чымын 45 муң тонна-километрин ажил-дап кылган болган 300 тонна чүктүк өсөткөн, бир тонна ажил кывар, чаар материалды камнап алган.

СЭКП районунун, райкуушунун болган ВЛКСМ районунун Хүндүлел бижиктери болган шикаткан болган районун, колхозтук хүндүлел самбырларын оон адын көрүп болур.

Анык коммунист республика солунарын шиптир чедикти алган, бодууну политика болган техниктиг билиш бейиш турар. Сары-оол Байкарович Арам-оол Көдө Советтин депутат. Депутат хуузаанын ак сеп-килгө чүгүлө, Советтин ажил-чорудууларын талаа-биле өтөдүн соң-гучуларында доктаамал кылып келген.

Б. БАГАЯ-ООЛ.

50 чыынг

Совет эрге-чагырагы тургузган чыынг дартымын Смильницкий Владимир Ильич революция демеел талаа-биле хоочун эки, Улуу чырыдышкынынын комиссары Луначарский-биле ол берге үеде мында-ла бирге чергени эвес болуу дег айттырлар дугайын чуулашкан.

— Номуну күжү конуусу уаг— деп, Ленин Луначарскийге чуулашкан. — Революция соода номга хандыкты улам күштөтүр. Номуну маасса дүргөн чедирери чуула...

Совет эрге-чагырагы баштайгы хүннөрүндө эрти музейлерин, архивтерин камгалаа кагаздарын, чаа музейлерин тургузарын, чүгө литература эвес, харын эртем болгаш уран чуу талаа-биле хол-биле бижээн чууларын кала-даа чыгган турарын Владимир Ильич бодунуң дуулашкычы-биле чуулашкан турган.

Эрге-чагырага ажалын ачканын холунда кирген чуртта— деп, Владимир Ильич бо-ла катташтар турган. — Култура ажалын камдыг болурун бүтү дегенге көргүзүр ужурагусу.

Оң соода кезек үе эртенде, Коммунисттик аныктар эңгезиниң сөздүгүнө оң кол соурагазын мында деп тодораткан.

— Соруга чүд дээрге, өөренир болур!

Совет күрүенин мычаарда бол-

гаш келер үедеги аныктыктын ол чуула айттырларын шилтеп турган бижик, чуртка болурун култура революциянын чурдарынын чуулазын Ленин

Революцияның болгаш култураның эвилели

Оңе айттырлар-биле дегне көрүп келген. Оон бээр барык беш он чыл эртенде, Октябрь революциянын мунунда бүтү чоунуң дөрттүң үжү бижик билбес турган чуртта, ан Англия, Франция, Италия болгаш Барык Германияны кала агалында беш дөрт каттоо хой студенттер бар. Адым чүе муң эртем ажалдакчылары СССР-де ажалдап турар — ол дээрге дегенниң эртем ажалдакчыларын дөрттүң бир келди.

Ылаң-ла ол чурт — Совет Эвилели он чыл мунунда-ла — Октябрь революциянын дөртөн чыында! — Черинг баштайгы кылымда сулутиниң кижя төрөткенге баралаткан, оон соода улаваалда кижини көрүп кетпес Айнык өске талаама турукка тырттырган, космос дегеминче

аштайгы кижия үйдүргөн. Оң совет кижя-дир. Совет уран чуу калдыг деп? Мээн ала-чуртуугаарынын — граакиларын болгаш тапчыларын, музыканттарын болгаш ирк артистериниң уран жергежияны дугайын дегелерин бүтү дигтерини кижялери билдир...

Ол бүтү кижиниң мерген уагынын тилсегезиниң маргын чок херекчидир. СССР-ге боттадырып чурткан култура революциянын үрө-түңдө ол болуру-дур. СССР-ге култура революция-

Ленинниң адааны Николай Жуковский, сад өстүрүктү Мичурин, театрын ала тургузукчу Станиславский даш хой-хой кижялар уаг дуузын ая турганнар.

«Профессор Полежаев» деп кинода Россияга совет эрге-чагырагы баштайгы чылдарында болушкуннарын көргүскөн. Ажал-чыннар болгаш тараачынар база солдаттарын хоочун эртемден-биле кады ажал-чорудугаа оон көрөт бис. Революция дайын-чылар болгаш матростар уаг эртемденге салгыш чопал, оон камгалап, сөөлү хлелди бешир эм-

стол артында олуруткан кылдыр сактып келди. Оларын-биле кады сурагыг профессорлар база олурутаан. ГОЭЛРО-нуң планы — Советтик Россияны электржидирниң кайгамчык планын тургузуну турганы ол.

Чаа амыдыралды тургузары эрге-чагырагы бүтү-де чүздөргө үндөзүлгөниң келген. Шаг-таадаан бээр кижя төрөткенин кайгадып келген сурагыг эртемденниң болгаш чогаалчыларын, турукчуларын болгаш композиторларын ажалдарын, кылдарын чок кылдыр

деп чамдык кижялар конутушкан эвес санап турганнар. Оларга ойтуу шамдыкынын Ленин болгаш партия чогуу үеинде берген. Бистин чуртуугаа Ленинниң идеяларын, ажал-херектерин уагтуугаа боттадып турар. Бисте ажалын-биле да, тараачымында куш-ажалы чогаалдык, ол кышкып хой-хой совет эртемден-нөр, техниканың алдарыг ажалдарын, чуртуугаа болгаш композиторлар Социалисттик Куш-ажалдык Маадырлары болуулаан.

Революциянын болгаш култураның эвилели—кижя төрөткенин аас-кежияны, уагынын тилсегезиниң үндөшүн.

Сергей СУТОККИН

(ПМА).

Салгакчылар эстафетаны хүлээп ап тур

ЛЕНИНГРАД. Чус-чус Ленинградчылар Смоленскийн хуралдар залына чораша, Совет эрге-чагырагы 50 чыында тураскааткан октябрь номчулгалары мында болуп турар.

49 чылдың мунунда В. И. Ленин Октябрының социалистик Улуу революциянын тилсегезин дугайын чарлааны төвүлүг залга аны-бүрү салгалдарын кижялери чымыган.

Партиянын хоочун ажалдакчылар, үш революцияларын каржыкчылар, Октябрының тилсегезин чаалап алган кижялар ажал-тар-биле, баштайгы беш чылдарын маадырлар-биле, фешизмге удур демиселдик чылдарында Төрзөн чурттуң камгалакчылары-биле кожо олуруп турган.

ЧУРУКТА: дайынчы болгаш куш-ажалчы алдар-биле бүргөткө-ген тулгарын үндүрүп бар чорууру.

А. БАХАРЕВИН ФОТОЗ.

СЭТА-ның фотохроникасы.

АННЫЫР—ХУННУЧ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

1966—1967 анымыр сезонунда бистин республикасы ниитил-биле 335 муң рубльдиң олун күрүнеге дуузар планын. Оң шилтеден херекчелдер ниитилелге 477 муң рубль оонажыр. Ол дээрге уаг

План күүселдези

Бо анымыр сезонунда бистин республикасы күрүнеге 547 муң рубльдиң олун дуузар планын. Ноябрь 10-да медал-биле алырга олун планы 31,5 муң күүсетинген.

Тус-тус районнар ажал-биле алырга, олун планын Наз-Хемниң ажалы—80,8 хуу, Тандын—80 хуу, Барыын-Хемниң—80 хуу күүсеткен болуп турар. Сыстыг-Хемниң болгаш Тураның курааның ажал-биле черлериниң ажалы ажал-биле келбээниң ам дээрден ол черлерден чүгө 500 рубльдиң олун кирген. Нураңырын черлери бо чылын 70 муң рубльдиң олун дуузар планын.

Катап база тайгаже

Биз-Хем районунуң анымыр черлери сезонда 35 муң рубльдиң олук тик-ежелер планын күүсөдөр-биле 250 ачкыч кезең дуузар ажалдарын. Ажалдарын башкымын боттарынын тыпкан олук олчаларын белеткез пункттарында кезең дуузар эгелзэн.

Баштайгы дүшкөн ажалдар шилте-биле 22 муң рубльдиң олун дуузарган. Малакы Дитирит Петеримов, Александр Степанов 30 шилте, Сергей Кошкар, Александр Полижаев 30 шилте, 150 дикши дуужал, 400—450 рубльдиң олун тывар хуузелзиз ажал күүсеткен, ам база катап тайгаже ажалдарын күткөжү.

Районунуң ажалдары өткөжү 13 муң рубльдиң олук-олун чаа чылдың бү-дүтүлгө, декабрының 20-де, бүгүн дуузар хуузелзизлерни база катап алганнар.

Кичээнгейини көнкатнас

Владимир Михайлович Улаус ажал-агыттын чедикчилериниң дегелзегиниң хулар медалы-биле, оң кадым Елизавета Андреевна ме-дун медалы-биле шаңктаннаар.

Республиканың ажалы олукту-чүгө сан талаанлы көрбөй, оон мынарыгө чөтүр кичээнгейи салып ужурагусу. Маана холбаштыр мындыр чикетти көргүзүп болур.

М. МОНГУШ

ОХОТОВ.

Олчалыг келгеннер

Чөө-Хемчик районунуң ажалы бо анымыр сезонунда күрүнеге 18 муң диниң. 550 кижя болгаш оон-дөк оон оңуң аны дуузар планын. Анымыр сезонунуң эгелзиде болуп эркен хуурамын районунуң ажалы боттарынын арга, курамыларын санап көргөш, күрүнеге 20 муң диниң кирир деп бедиткен хуузелзиз алганнар.

Алдыңтан хуузелзиз чедикчилер боттарынын эгелзизин баштайгы эртен ажалдарын олуктап боттадыкан. Анымыр сезонунуң баштайгы хүннөрүндө эгелзиде диниң ажалдарын чамдыктын тыпкан олуктап турган. Эгелзизин бо хүннөрүндө Чалданын болгаш Сут-Хал-дун олук хуулап алап тургандарын. Ажал хуулап алап тургандарын. Ажал хуулап алап тургандарын.

Баштайгы келген ажалдарда «Сут-Хал» совхозунуң ажалы хой олукту дуузаган. Районунуң ажалы бо хүннөргө чедир ниитил-биле 11 муң ажал диниң. 200 хуу кижя дуужал, олук планын 61 хуу күүсеткен. Бо сан-түдө тайгаларга чоруп турар агентилериниң хуулап алган олук кирбөөн. Олук планын күүсөдөр-нө районун эки-турачкы ажалдары боттарынын олуктап база киришти-рип турар. Чикжэ, Чадаанын чурт-

такчылары Хертен Дажы-Сөгбө, Хал-тукпен Сүтөр болгаш оон-дөк эртен боттарынын эгелзиде шөлзиз чедиле 150 ажал диниң кижя бүрүзү дуузаган.

Олук хуулап алышкынын районда үрүтүтүлүп турар.

С. ПАВУ.

Спортчу байырлал

Ажык хоорай — Ак-Довурактын куш-културжулары чоонта чаа боттарынын спортчу байырлалын эр-тирген. Найм спорт сезонун хаа-рынын култура башкынын олукта-тарыл куш-културжулар болгаш спортка соогураалдыглар шыгыг долдуз эгелзиде.

Спортчу байырлалда куш-кул-туржулар багыт эвес белеткен. Култура башкынын халдарында «Оолдарын бут бөмбүтүнү рес-публика чемпионуларга байыр!» «Хоорайнын бут, хол бөмбүтүнү, баскетболдун чемпионуларга бай-ыр чедирип, спортчу чедикчилерин күзелзиз!» дөң долдунар бол-

гаш ажал-бүрү спортчу көргүзүлгө-ниң деген фотохуруктар база хо-буктар, вымпелдер залы хейир ки-рип, наастаан.

Спортчу байырлалды комсомол комитетиниң секретары эш Н. Лепеш-кин ажалтып, куш-културжуларга спортчу чедикчилерин күзөп. Оон сооңунда Ак-Довуракта «Спар-так» спорт эки-тура ниитилелдин хоорай чөвүлзизин дартып В. По-стинков эки куш-културжуларга болгаш командадагы шилте, мак-талдарын тыпкан.

Оон сооңунда куш-културжулар-нн спортчу көргүзүлгө эгелзиде. Баштай-ла Ак-Довурактын күштүг кижялери — шпикстерин көргү-

зүп көрүктүлүр оона соогуругаан. А оон дараада бирге разрядчы-лар Усун Бадылар-ол, Федор Ондар олар хостуг хууш талаа-биле эрес-кашпага, ажалыг кайгалаткан. Хей-ниитини тренер Виктор Тиртын-ол сабонун элзиз нап нары ажалыг көрүктүлгө соогураган. Спортчу көргүзүл-гө оон соон маалалыг шап-бүрү оонар, танымал болган.

Спортчу байырлалды нежизинде Ак-Довурактын куш-културжулар-ы—Совет эрге-чагырагы 50 чыл оюнга алдарыктык спортчу хуузел-телерин алганнар.

И. ХАСАНОВ.

Редитор Н. Н. КУДАЖИ.

Грипп дугайында икола чыларга сүме

Грипп дээр аарыгын дугайында өөр-еникчилер барык шүтүзү билдир. Оларын боттары азы төрөдери, ажал-уба-дуу-маларында оон аарыгалаан болуулар. Оон чыл бүрүдө-ле хой урутар болгаш уаг кижялар аарып турар. Грипптей берген, хой-хой шолалар кижяларын уаг ур-га тапарышкылар. Грипп колдуунда херектен эгелзид. Аары кижя шымырын эгелзид, организм суларан келер, холу, боду аарып, бүтү болу ыстан келер.

Грипптон кижя аарып, эки келер, башкы аарып, чөдүрү, сырыгалай болу. Хой нуруузда бо аарыг үр эвес үрүлүзүлү. Оон аары кижя эгелзиде тура-ла орунга чымды, экинчиң бүтү айткычыларын күүсөдөр болза, ол чик эртер болгаш дүргөн этинде болу. А бир эвес ол негелзидерин савыга болза, грипп үр болу берип, улам аар болгаш айымдыг хейилдерге (өкпе дегдирер, кулактарга дегдирини-кчилер) шилчиг берип болур. Грипп—ков-чуг халлаварды аарып. Ону өскөдүн турар микробтар аары кижяныг тыпар чер-леринде — дундук, аас иштине, тыпар боостоога, өкпөткө чорутулар. Аары кижя дыкады чөдүрөгө азы аарырга, оон аскындан азы дунуудан чарааның ба-за параның чаптанчылары тарап уур. Оларга грипптиң микробтары чоруп бол-гаш ол чаптанчылар чөдүрү турган киж-ден 1—2 метр ырай берилсир. Идиг аарыг кижяны чыныга турган кижялар агаар-биле кады ол чаптанчыларын бо дунуе килер тыпканчык, грипптиң хал-лаварына таварык боостор.

Грипп оон кийи калдыг арга-биле негте-рей болур? Гриппти өскөдүн микробтар аарыг кижяны чарааныңда, өске-да чаптанчыларындаан астаан, тавак, шо-пуула, дундук аарымын, анаа аарымы болгаш өскөдөргө да чымыша болу. Ол чүдүдери өске кижя ажалгаар болза, грипптей берип болур. Ындыг болза-да грипптиң микробтары кол нуруузда ты-пкан организмдин кижяныг мага-боду-че кирер дорон утпас херек. Микробтар болза аарыг кижяны дунуудан азы

аскындан чаштаан чараалар азы шаралар бар агаар-биле (ол чаптанчы чүвөдөр грипптиң микробтары чоруп) организмге килер тыпкына боост.

Грипптен халлаварына бээрден бо-дун болгаш өскөдөр-биле да камгалаарда, чуну кыла чөтүрүз? Хамыктын мунунда оон араан кижяныг чыныга коопсу-лаас херек, өт-бүлениң кижяныг иренин кайы бирзэн грипптей берген (азы ол грипптей берген деп караал бар) болза, ону орунга чыгарып каар. Оон соонда экин чалар. Аарыг кижяныг чыныга олук көжөгө-биле азы ам чорган-биле азы өске-да чүдүлдер-биле өрзөддүн өске кезеңде аныгалап каар, чөдүрерин савызын баа адылап болу. Грипптиң кижя чыт-кан бакынарга школачылар кирип болу-лас. Чөдүрерде азы азырада өске кижя-лерден хал көрү берип, аскып болгаш дунуун солагай холу (солагай хол-биле бистин чүе тура бээрине ховар болу-ла оң-биле хол түтүзү мендешпес болгай)-биле азы дунуук аарымын-биле дугал алыр херек. Бодунун өрзөддүн болгаш ала-мын эки агаарадып турар. Арыг агаары микробтар кезеде эвөш болу, кадык-чыдык бижыгалаар, организмни грипптен аарымында удуу улам бижык болдуур. Бодун кижя чүгө дунуу-биле тыпар кылдыр чамыктырып алыр эржегек чу-гула, ол болза килер тыпар агаарын чы-дыларын, дооунуң килер тыпкан болу-лас. Мага-болу херектен ажал-жак доогурутар азы үр донор чорук организмни коопкадыр, грипп аарымына удуу оон демисежир аргазын куладыр дээрин ут-пас херек. Ынчанга хейтертен ажал-жак доор чоруктан бодун камгалаар херек. Календары бауулар эвес, агаар бодуудун байданын барымаалап кеттирер. Ноябрь-да, апрельде чамдыкта ажал-жак соо болу-лаар, Чынында чөдүрө соо болуулан болу. Ынчалзажок мында өйдө эртер илг кылдыр кеттирер, сууга иштат баа бол-лас. Соонка маажым агаарааларда, чымыд кеттирер азы. Ол боо берген тоңу бол-гаш адыкты дүргөн ужулаш, ол дораан

эки чымыланып, кеттирер, нап шайын ишсе чөтүр. Илг шай ишсе азы илг чөп алаш, ол дораан кудумчуге үнүп болбас. Соон дон азы хар кымыг олур-бас, ажал-жак соо ет ишсе, маалыг уаг шимчээшкын кылган (чүдүргөн, ажал-бүрү оонар ойнаа) соонда соо ет иш бол-бас. Хар, дон боостоога ажал-жак чө-туур. Ол дээрге кадыксы ховарыг оон-чамыкшып болу. Школакы кижя бүрүз бодунда, өскөдөр-биле да грипп халлаварында камгалаар ужурагусу.

Бо-да харын эгелзидер, Бистер чеже-де ажалын чорутуусе, грипптиң ма-дара кижяныг чорутуусе, кезе кире бер-рип болу. Ынчанга бистин мага-боду-вус кадык, бижык, туруштут болуу дон савыг салары, ынангай мага-бот оон иштине шүргүн кире берген микробтарга удуу чедикчилерин демисежир кылдыр бодун ай чорутуу чуула. Ону калчар чедил алырга? Бирөөдө, хүнүнү чүрүмүн эки савыг, хүнүнүн 3 шаттын эвөш эвес агаарга үнөр, өрзөддөрүн эки агаар-лаады. Удуу чымыд алырын база туруп келтирер ол-ла шактарда кылдыр, кичээл-биле дыштангылаа чөтүзү элчештирер, чөтүрү өйдө чөтүр херек. Бо бүтү болза кижяны улам кадык, бижык, шыды-мын болдуур. Илде, хүнүнүн бо бодунун мага-болу дадыктырар. Ол дээрге чымыд байдалдан соо байдал бодун чик шил-чиг болу кылдыр чамыктырып дон ол-ду. Хүнүнүн дадыктаа чөтүр-биле агаарлаар. Соонга азы оон көкөзжиз ажал-жак алган, эртенчине гимнастика кылы-ны кадыкты бижыгалаарына кончуг чу-гула, ажал кымык болгаш чыгы спортчу э-делшиндерин болгаш күш-чолукчу өс-ке-да хемчегер алаа чугула.

Грипптешкен дон, баш бурунгаар кан-дыг хемчегерлер алырга? Грипп кончуг халлаварды, кыска үе иштине (каш-ла негелзиде) ол болза хоорайнын болгаш харын-да бодун чуртун чоунуң хой ке-лиш — миллион-миллион кижялери аар-тып болуру. Грипптиң мычалар өскүп ке-лери уаг эвес үе иштине (2—3 чыл бол-гаш) болулап турар. Бир эвес грипп чедикчилерин чокка эртер болза, оон нарымадыш чокка эртер болза, оон чарам кижя 5—7 хонга-ла колдуунда этинде болу. Ынчалза-даа чамдык киж-дере грипп аар эртер.

Оң айымдыг аарыг болуу турарын чамалаан чүдө дээр, оң чик хейи-рин беш ажал-бүрү, чамдыкта аар на-рымадышкыны болуу болуру-дур, ол дээрге орта кулактын, дундукта чамдык чедирин дегдирер, өкпе баштарынын аарымы (бронхит), өкпөниң бодунуң дег-дирер, чүрө аарымы болуру-дур. Амгы үеде «грипп» деп соо-биле чүгө аарыста-рыл өскүп турар аарыгларын холбашты-рып турар. Грипп-биле дөмөй демисел-тер (сырыгалай бээр, чөдүрер, эртен иш-тинер), ыналза-даа ажал-бүрү бакте-рия-биле (аарыста-биле эвес) өскүп аарыгларын, сулаут грипптен, толдара-лаарга, вирустуг грипптен мааладыр «се-зонунт грипп» азы «үстүг тыпкан орук-тары» катары» деп адал турар болу бер-ген.

Сөөлү адал турарымы бо аарыг болза бүтү чамдык дугуузда турар. Ычал-за-даа күзү, кышкы төвүзүндө болгаш чалкыг эгелзиде оона ыгалдыг өскүп келгилсир, харын оортан оң «сезонунт грипп» деп азы ол-дур. Сезонунт грипп чү-дүр чик эртер, мында болзажок, чамдык таарымаларда шыкты нарымадышкы-нын болуу база болу. Организмин кон-кадып тургаш, грипп болза маажымай берген турбукта-бүтү чорудууларын, рема-тинин катан чидигилер килер кылдыр урукчу чедир чүдү база бар. Сөөлүг чы-дара бистин эртемденнерине болза сым-кыртмыкынын кылды турган, кижяныг организмниң вирустуг грипптен аары-вай барып болуу күжүн бедилер дон удуу күженишкенин кылды турар. Сезонунт грипп-биле араан кижялар бол-за вирустуг грипп-биле аарыгларын ма-галдык болу, баш удуу сымкыртмын каар-га-да эки дуузын чок болу, ыналга-биле се-зонунт гриппке удуу сымкыртмыкынын

чедикчилерин ажалгаарына уаг идгезэн херээ чок.

Бар турар медал-биле алырга, виру-стуг-да, сезонунт-даа грипптен аарып тур-ларын иштине школаар өөреникчи-лериниң хууу хой болуу турар. Ону бо-ла школага хой саныг урутар ужура-жыр турар-биле база тайылабыл болу-лаар. Ынчанга грипп болза школага к-чөдөр эртериниң кол чылаагаанынын бирзэн, бо чорук таарымчалыг өрөдиге ажалына, өөреникчилерин өрөдиге эгел-зиде багыт сааларын чедирин турар. Бир эвес грипп өскүрү кыжаныг туруп каар болза, школачын бүтү коллектив оон а-рыкта удуу демиселди хемчегерлерин со-гаарымын чок алыр ужураут. Грипптен аарып өскөдөр келтирер кичээл-дере кирбес, аарып ол дораан чамды-кылар, бо чорук чуртуугаа дугайыда шко-ла экинчине азы медал-биле ажалдыр эр-жегек чугула.

Школакы санитар талаа-биле байдала негелзиде дымдар (өрзөддөрүн агаарладыр, шалын шык чүе-биле аш-тар, буфетте сааларын илг сүт-биле чур). Өөреникчилерин шык хөтөрип кургудир хемчегерлер азы. Ажалдак-чыларын, буфет кижяларын аразына та-йылдыр ажалын чорудар. Бүгү кластарга гриппке удуу демиселди айткычыны та-лаа-биле кластан дашкаар ажалдарын чорудар эржегек чугула.

Ажал-биле ооругуна гриппке удуу демиселди калып пропагандалып чор-дар (дежидар, бешалар кылдыр, өөр-еникчилерин дамыштыр ала-незеге сүме-лерин чорук школага грипп дугайында бижиз диктантыларын ала-незеге ташы-тырар, хуудустар таралдыр болгаш оон-да өске). Бо айткыткан хемчегерлерин чо-гуур өйдө болгаш чүтүзүлү боттадыр чорук болза гриппти бодуруба ду-гайында баш бурунгаар сагындырлар та-лаа-биле удуу чедикчилерин чедил алырга маалымал болу.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫШКЫН БАЖЫНЫ.

Мелевидение

НОВЫЙ 18, ПЯТНИЦАДА
Телехроника — 19.00, «Байкал» болгаш «Ураган» кино — 19.15, «Совет эрге-чагыра-гы» болгаш «Чалгыны» кино — 19.35, «Чал-гыны» кино — 19.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 20.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 20.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 20.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 21.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 21.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 21.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 22.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 22.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 22.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 23.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 23.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 23.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 24.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 24.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 24.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 25.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 25.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 25.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 26.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 26.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 26.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 27.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 27.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 27.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 28.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 28.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 28.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 29.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 29.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 29.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 30.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 30.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 30.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 31.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 31.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 31.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 32.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 32.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 32.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 33.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 33.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 33.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 34.10, «Ажы-херекти кижялар» кино — 34.30, «Ажы-херекти кижялар» кино — 34.50, «Ажы-херекти кижялар» кино — 35.10, «Ажы-херекти киж